

Jan Pevný: Dynamika elit v post-totalitních podmínkách české společnosti. FHS UK, Praha 2007, 48 s.

Tematika sociální stratifikace je v české společnosti výrazně studována od 60. let, i když je třeba připustit, že řada studií publikovaných po roce 1989 jakoby od paradigmatu 60. let příliš nepokročila; ostatně jde o díla těchže autorů (M. Jodl, P. Machonin) nebo jejich ideových žáků. Zvolil-li autor předložené bakalářské práce jako téma vývoj českých elit po roce 1989, dalo by se předpokládat, že bude s touto badatelskou tradicí nejen obeznámen, ale dokáže její přínos také kriticky zhodnotit a v neposlední řadě přispěje k poznání uvedené problematiky. Bohužel, (prakticky) nic z toho jeho práce nespĺňuje. Podle jeho slov sice je „koncipována z velké části teoreticky“ (s. 5), avšak neprokazuje dobrou znalost teorií sociální stratifikace a elit, a začleněné – cizí – empirické poznatky (*ibid.*) jsou namnoze kusé, problematické a zastaralé. Není mi tedy jasné, také z důvodu absence metodického a obsahového úvodu, oč posuzovaná bakalářská práce usilovala, její výsledky a přínos každopádně považuji za mizivé. Bakalářská práce J. Pevného prokazuje nepochopení podstaty a poslání sociologického studia (cf. P. L. Berger: *Pozvání do sociologie*. Brno 2003, s. 174-176).

* * *

Posuzovaná bakalářská práce je členěna na tři části, ovšem nepřliř logicky, bez vzájemné návaznosti a v některých případech dokonce myšlenkově inkonzistentně.

První část, nazvaná „úvedení do problematiky“ (s. 6-14) neobsahuje, jak již bylo zmíněno, žádný věcný úvod, nýbrž referenci některých klasických teorií sociální stratifikace, resp. existence elit – zmíněny jsou názory K. Marxe, G. Mosca, V. Pareta a C. Wrighta Millse. Nehledě ke skutečnosti, že chybí další klasikové (St. Simon, H. Schelsky), považuji za zásadní nedostatky jednak zjednodušující charakter celého výkladu a zadruhé neznalost primární literatury (s výjimkou Millse), což je důvodem prvního. V (přinejmenším částečně) teoretické práci nelze citovat „z druhé ruky“, navíc silně zjednodušujícím způsobem, což se projevuje např. i nesprávným užíváním pojmů („arbitrážní“ místo „arbitrární“ na s. 8; příkladem *par excellence* je tvrzení na s. 20, že podle Webera jednotlivé typy panství „netvoří ideální model“ – zde J. Pevný nepochopil Weberovu argumentaci, že ideální typ není dobovým ideálem). Konečně postrádám smysl celé této pasáže, nejsou-li klasické teorie v práci analyticky využity a argumentuje-li její autor na s. 14, že se nebude zabývat novějšími koncepty, protože vývoj se „odehrává hlavně na základě společenských podmínek té které země“. Je-li to tak, proč později zařadil kapitolu o vlivu Západu na Českou republiku, nebo proč hovoří o globalizaci?! Podobně proč v následujících kapitolách uvádí – většinou bohužel pouze okrajově a bez dostatečné znalosti – různá novější vymezení (nových) (sub)elit?!

Druhá kapitola „teoreticky“ a „empiricky“ pojednává problematiku sociální stratifikace (s. 15-22). Autor zde především v návaznosti na P. Machonina tvrdí, že stratifikace je odrazem socioekonomického statutu, který je tvořen majetkem, mocí a prestiží (s. 16), nereflektuje bohužel novější vymezení různých typů kapitálu, ani diskuse o měnící se povaze sociálního rozvrstvení (existence nových „tříd“ a především jejich dynamika, ač je v názvu práce; takto chybí např. významný fenomén mezinárodních migrací, který namnoze vede ke vzniku Giddensovské *underclass*; zmíněna není např. ani problematika genderu). „Vysvětlení“ stratifikační legitimizace pouhým přeuvprávením Weberovy typologie panství ničemu neslouží, a tím méně údajná praktická stránka věci, přijetí Machoninových a Tučkových dat, které je jednak naprosto nekritické a zadruhé v daném kontextu nevypovídá vlastně vůbec o

ničem. Data z devadesátých let nemají dnes relevanci, z práce není jasná ani metodika jejich sběru a analýz a tedy tehdejší výpovědní hodnota, závěr, že „se situace od roku 1993 příliš nezměnila“ (s. 22), je v současnosti neplatný. Podobně je na s. 35 konstatováno (na základě citace výzkumu z první poloviny 90. let!), že po roce 1989 nedošlo k nástupu nové ekonomické elity. Jakoby autorovi chyběl zdravý rozum nebo i jen povrchní sledování médií – nebo snad soudí, že kupř. nejbohatší Čech současnosti je reinkarnovaným komunistickým ředitelem?

Vlastní jádro práce tvoří třetí kapitola, popisující české elity od počátku 90. let (s. 23-44). Hned na úvod je sděleno, že se jedná o postmoderní společnost (s. 23), což je později relativizováno (s. 45), bohužel ani v jednom případě bez potřebného vymezení, co se tím míní. Podobně zmatečné jsou další teoretické úvahy, v nichž se – proti dřívějšímu textu – hovoří o globalizačních tendencích a „nových třídách“, aniž by tyto úvahy byly opět později analyticky využity. Třetí kapitola se tak vlastně smršťuje do pouhých 14ti stran popisujících elity v české společnosti (s. 31-44), a to ekonomické, politické a kulturní. Není vysvětleno, proč právě tyto, ani jak přesně jsou definovány (jistě jde o vliv Machonina, ačkoli dříve je citován i propracovanější model Konvičkův – s. 15-16), autor si pouze z různých – nemnoha – publikací vybírá určitá tvrzení, která skládá vedle sebe a na jejichž základě se pokouší o postižení vývoje českých elit po roce 1989. Metodika jeho „analýzy“ mi ovšem uniká, stejně jako podstatnější znalost způsobu rektutace postkomunistických elit (*ad* s. 31, chybí např. „revoluce náměstků“, přesun nebo prolínání mezi jednotlivými sférami působení těchže lidí či jejich potomků atd.), tím spíše je zarážející přijímání některých hodnotících soudů, např. o špinavých praktikách a existenci sítí v rámci ekonomické elity (s. 34). Ač závěr sám jistě nemusí být nesprávný, v sociologické práci ztrácí smysl, není-li analyticky podložen; takto vyznívá jako ideologická či politická rétorika.

Politická elita je v příslušné kapitole překvapivě redukována na poslance a diskuse omezena na způsob jejich rekrutace (i pokud bychom to přijali, postrádám základní práce T. Lebedy, Z. Mansfeldové ad., citovaný text A. Seidlové zase není uveden v seznamu použité literatury) a změny v míře dosaženého vzdělání (zde je zarážející neznalost studií P. Matějů). Je mi záhadou, jak autor došel k závěru, že „vzdělání představuje stěžejní kvalifikační předpoklad pro elitní postavení v české společnosti“ (s. 39), pokud jej „doložil“ grafem (ve skutečnosti tabulkou) růstu formální vzdělanosti ekonomicky aktivní populace ČR mezi léty 1993 a 1999. Tvrzení, že v případě společenskovedních a mediálních elit (na rozdíl od přírodovědných, technických a *showbusinessu*) „hraje rozhodující úlohu jejich ideologické a politické pozadí“ (s. 40), se sice odvolává na Machonina a Tučka, nemohu s ním nicméně plně souhlasit, jakož ani s celkově zmatečným výkladem kulturních elit, který končí problémem medializace neprivilegovaných.

V závěru autor – kromě lapsu v podobě „posunutí“ listopadového převratu o šest let nazpět – popsal, co v práci (ne)udělal, zmínil rozdíl mezi askribovaným statutem a získaným sociálním kapitálem (zhruba v intencích sociologie poloviny 19. století) a došel k přesvědčení, že „hlavní překážkou ambiciózních a schopných jedinců nespočívá v tom se k elitě propracovat, nýbrž se v elitě udržet“ (s. 47). Jako závěr novinového článku by to možná bylo uspokojivé, v bakalářské práci po mém soudu nikoli. Poslední větu zároveň cituji jako jeden z (mnoha) odstrašujících příkladů mizerného jazyka, jímž je předložena bakalářská práce sepsána (šroubované věty, které nedávají smysl, vymykají se z vazeb, nemluvě už o pravopisu). Za své ostatně hovoří i skutečnost, že k sepsání „teoretické a empirické“ práce student použil pouhých 12 titulů, z toho jediný zahraniční.

Předložená bakalářská práce po mém soudu nespĺňuje požadavky kladené na tento stupeň vzdělání. Student se sice seznámil s odbornou literaturou, její výběr však bohužel byl nedostatečný a především systematicky ovlivněný, aniž by prokázal kritický odstup a schopnost analýzy, včetně jejího preliminárního formálního a metodického vymezení. Výsledkem je práce, která se označuje za teoretickou, aniž jakkoli vyšla tímto směrem, a empirickou, aniž byl proveden jakýkoli výzkum nebo sekundární analýza dat, v podstatě sestávající z různorodých, někdy si i vzájemně odporujících tvrzení, která jsou prezentována bez jakékoli logické vazby a zřetele k celku, navíc se závažnými formálními nedostatky. Z těchto důvodů bakalářskou práci J. Pevného **nedoporučuji k obhajobě**.

V Praze 4. června 2007

.....
PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.